XVI. FIATAL MŰSZAKIAK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKA

Kolozsvár, 2011. március 24–25.

A KOLOZSVÁRI UNITÁRIUS PÜSPÖKI HÁZ RESTAURÁLÁSA

ORBÁN György, GUTTMANN Szabolcs

Abstract

Scope of this paper is, to present the architectural activities and research related to restoration of the building situated in 1989 december 21 street nr. 14 in Cluj-Napoca/Kolozsvár. Scope of restoration is to develop the episcopal residence for unitarian church in Cluj with complementary functions and to present the architectural values of the building.

Key words:

architecture, restoration, rehabilitation, historic city center

Összefoglalás

A dolgozatban a kolozsvári 1989 december 21 utca 14. szám alatti épület restaurálási munkálataival kapcsolatos építészeti tevékenység és kutatás kerül bemutatásra. A restaurálás célja a kolozsvári püspöki ház kialakítása, kiegészítő funkciókkal és az épület értékeinek feltárása, bemutatása.

Kulcsszavak:

építészet, restaurálás, rehabilitálás, történelmi városközpont

1. Bevezetés

Az unitárius püspök hivatalos lakhelye Kolozsvár egyik legrégebbi háza. Nagyjából Mátyás király szülőházával egy korból származik. A patinás belvárosi épület a Főtérről induló hajdani Magyar utcában található az unitárius püspöki templommal átellenes oldalon. Az eredeti városszövetben fennmaradt műemlék, számos átalakítást és átépítést élt át, mai formáját a XIX. században nyerte el. Az épületben található az unitárius püspök szolgálati lakása, két szolgálati lakás és üzlethelyiségek. A ház jelenlegi állapota sajnos igen leromlott. A környező épületek lebontása, átépítése és egyéb beavatkozások miatt statikai viszonyosságoknak volt kitéve, illetve az építészeti burkolóanyagok és nyílászárók természetes úton elavultak. Az épület fűtése és víz- csatornahálózata a hozzá tartozó szerelvényekkel, anyagokkal úgyszintén nem elégíti ki korunk elvárásait. Különböző ötletszerű átépítések és felfalazások az eredeti térrendszert és sajátos építészeti jellegét átformálták. Az épület tükrözi a történelmi korok sokszínűségét, a hajdani gótikus házra gyakorolt reneszánsz, majd barokk és klasszicista a XX.

század eleji és napjaink beavatkozásainak eredményét. Általános és értékelvű restaurálásra sajnos eddig még nem volt lehetőség. Így szükségessé vált az épület kutatása, restaurálása és egy napjaink igényeinek megfelelő a társadalmi élet és kulturális programok szervezésére alkalmas püspöki lakás kialakítása, a ház értékeinek feltárása és bemutatása, helyreállítása, az eredeti értékek sérülése nélkül, az anyagi hasznosíthatóság figyelembevételével.

2. Az épület leírása, épülettörténeti kutatás

Az épület egy nagyjából négyzet alakú középkori mag köré szerveződik. A falak vastagsága és a kialakítás módja alapján, nagyjából egy téglalap alakú épületrész a középkori ház. Az utca teljes frontját elfoglalja és középen egy nagy gótikus kapuív alatt, boltozott gangon át érhető el az udvar, illetve a belső helységek. Korabeli dokumentumok tanulsága szerint már a XIV. században az utca egyik legjelentősebb lakóépülete. A művészettörténeti kutatások és a kapuíven található címer alapján valószínűsíthető, hogy a középkorban keresztes lovagok lehettek a tulajdonosai, építtetői. Erre utal a címer, mely a Szent Mihály templomban és ugyanott egy sírkövön is megtalálható, illetve a szakirodalmi címerjellemzés. Az 1590-es évektől fennmaradt adólajstromok tanulsága szerint jelentős épület és a fizetett adó alapján messzemenően a legtekintélyesebb az utcában. A XVIII. Század első évtizedeiben kerül a Wesselényi család birtokába. A család az emeleten lakik és egyes dokumentumok szerint a belső udvari szárnyat és a földszinti helységeket mesteremberek bérelték. 1851-ben az épület a Biasini kereskedőcsalád birtokába kerül, majd tőlük 1883-ban vásárolja meg az Unitárius egyház, szolgálati püspöki lakás kialakítása céljából.

A fenti történeti leírás és az épület felmérése alapján és korszakonként összevetve több építési fázis is megállapítható, illetve nyomon követhető.

1. ábra Az építés történelmi fázisai, földszint

a. Az F1-el jelölt földszinti rész, a középkori ház, amit kereskedelmi célra alakítottak át. Az emeleten a püspöki lakás lakószobái találhatók. A gangon bemenet bal fele található két egymásba nyíló boltozott helység. A jelenlegi állapot szerint egy áttört utcai ajtón át érhetők el. Ez alatt a rész alatt található a középkori boltozott pince, ahova egy jelenleg befalazott és megszüntetett lépcsőn lehetett lejutni. A jobboldali földszinti részen úgyszintén az utcáról nyíló, egymásba torkoló boltozott helységek találhatók. A földszinten, a boltozatok, falkutatások alapján egyértelművé vált, hogy egy dupla traktusú boltozott bejárati térrendszer képezhette a közkorban a pincelejárat nyitott előterét. A gang kapu felől eső bejárati részében befalazott, feltöltött ülőfülkékre bukkantunk. A középkori építészeti kialakítás miatt Kolozsváron egyedinek tekinthető és Erdélyben is igen ritka sajátos elemekkel (ülőfülke) rendelkezik. A dupla traktusú gang úgyszintén egyedi. A ház már a középkorban emelettel rendelkezett. Erről árulkodik, egy az F2 részbe nyíló ablak, faragott kő-ablakkerete is. A jelenlegi homlokzatot, valamikor a XVIII. században alakíthatták ki, újrafalazással, köpenyezéssel.

b. Az F2-vel jelölt rész, valószínűleg a XVIII. században épült hozzá a meglevő középkori házhoz, minden bizonnyal egy kényelmesebb és nagyvonalúbb megközelíthetőséget biztosítandó az emeleti helységeknek. Az emeleti lépcsőfeljárat alatt új lejáratot alakítottak ki a pincébe és valószínűleg ez alkalommal építették, illetve falazták el az eredeti pincelejáratot. Az épület teljes szélességében toldott rész meghosszabbítja a bejárati gangot, a csatolt földszinti helységek szintén boltozottan lettek kialakítva. A hozzáépítés alkalmával az emeletről a lépcsőházba nyíló ablakkeretek is tanúskodnak az építési fázisokról.

c. Az F3-al jelölt rész minden bizonnyal a legkésőbbi nagyobb beavatkozást igénylő, hozzáépítés. A meglevő épülettömböt immár bevilágítási problémák miatt L alakban lehetett bővíteni. Így egy traktus szélességben, külső megközelítéssel egy pár lakószobát alakítottak ki. Az emeleti terek egybenyitásával a püspöki lakás személyes jellegű használatát tették lehetővé és így a középkori ház, emeleti részén közösségi terem kialakítására és fogadások bonyolítására nyílna lehetőség.

A tetőszerkezetet a XIX. század folyamán kicserélték. A hajdani tető kialakításnak már csak a kéményeken megmaradt meredek dőlésnyomuk maradt fenn. Az unitárius püspökség, a XIX. századi elképzeléseket folytatva, a házban kívánja felújítani a püspöki lakást, szolgálati lakásokat, üzlethelységeket és kiállításra alkalmas múzeumteret szeretne létrehozni. A fentiek alapján szükségessé vált, az immár jól körülhatárolható funkcióknak megfelelően az épület teljes restaurálása, illetve rehabilitálása.

3. A püspöki ház funkciói

Az előzetes leírás szerint a pincébe kerülne kialakításra egy múzeum, vagy kiállítótér. A pincébe vissza lenne állítva a gangból az eredeti lejárata. A földszinten a gangot nagy értékfordozónak tekintjük, ugyanis itt bemutatathatók az egyedi ülőfülkék, illetve a dupla traktusú gangrész. A kétoldali üzlethelységekben, a parazita elemek elbontása után, az eredeti boltozatok élvezhetők lesznek, az üzletekbe látogatók számára. A dupla traktusú gang visszaállítása miatt az üzlethelységet üvegfallal választjuk el. A gang tere a kapun belül látogatható lesz a nagyközönség számára, így megcsodálhatják a ház ér-

tékeit. Az emeleti feljáró rész (F2) egy előszobaként le lesz választva úgyszintén üvegfallal a gangtól, itt lehet majd egy immár az eredeti beavatkozáshoz hű lépcsőn az emeletre jutni. Az udvaron a burkolatot kőre cseréljük. Az udvari földszinti szárnyban szolgálati lakásokat alakítunk ki a mai kór igényei szerint. Az emeleten a középkori magnak megfelelő termekben restaurálás után a fogadó és házi iroda kap helyet. Az udvari szárnyban helyezkedik majd el püspöki hálórész és konyha, korszerű szereléssel ellátva. Az emeleti (F3) rész helyiségei a külső gang befordításával immár külön is elérhetőek lesznek a lépcsőházból. Az (F2) részben, a lépcsővel átellenes ellenkező traktusú helyiségekben, egymás felett lesznek kialakítva a közös mellékhelyiségek, immár férfiak és nők számára egyaránt. A vizesblokknak megfelelően, az épület padlásán helyezkedik, majd el a technikai helység. Az emeletről a padlásig, a földszintihez hasonló kialakítású lépcső fog vezetni. A padlás teljes terét a gerendázat felett padlózattal látjuk el, esetleges későbbi hasznosítás és rendezvények céljára. A főhomlokzaton az esedékesen kialakított földszinti bejárásokat és ablakok vissza lesznek állítva az eredeti valószínűsíthető kiosztás szerint.

4. Következtetések

A műemlék épületek történelmük által és fennmaradt anyagi mivoltukban önmagukban is értékesek. Az értéket nem a régiség, hanem az egyediség határozza meg igazán. A ritkán fennmaradt és különleges építészeti megoldások feltárása, megőrzése és szakszerű bemutatása növeli az épület vonzerejét, értékét és megbecsülését, különösen, ha méltó és az eredeti funkcionalitást, aktualizáló vagy nem sértő hasznosítással párosul.

Irodalom

[1] dr. Kovács Zsolt: *Studiu Istoric*, Arh Service Guttmann & Co. Srl, proiect nr. 23/2009, Kolozsvár, 2009

Orbán György, építész

Munkahely: Arh Service Guttmann & Co. Srl.
Cím: Románia, 400165 Kolozsvár/Cluj-Napoca, str. E. Racovită, nr. 51
Telefon: +40-735-229092
E-mail: orban.gyorgy@gmail.com

Guttmann Szabolcs, építész

Munkahely: Arh Service Guttmann & Co. Srl.
Cím: Románia, 550182 Szeben/Sibiu, Piața Mică nr. 7.
Telefon: +40-720-080300
E-mail: guttmann61@gmail.com